

הוחל בהגשמתן. המוציא-לסועל מאבד במקרה כזה את הבטחון ואת האמונה כלפי נותן-הפקודות.

החזיון השני היא ההפרזה בערכם של תרגילים בגופים גדולים לשם השגת המשמעת. אם האימון של היחידים מתגשם לכל פרטיו, כי אז יוכלו האנשים המצורפים יחד למלא בצורה אחידה כל פקודה שתנתן להם. מכלל הנחה זו יש להוציא, כמובן, אותן צורות-האימון הניתנות להתמלא רק על ידי יחידות גדולות, כגון, למשל עריכת הבטליון לקרב. אולם תרגילי-סדר ביחידות גדולות, כפי שאנו רואים לעתים קרובות אצלנו בישוב, אין להם כל תכלית. כי היחיד בתוך ההמון אינו נתון עוד לעינו הצופה של המצפן, ויש לו הזדמנות להתרשל ללא קבלת נזיפה, ביחוד בערבים, ללא מאור מספיק! היסוד המחנך של תרגילי-המונים הוא בליכוד-הרצון. למטרה זו באים בחשבון תרגילי-מאמץ, כגון, למשל, מסעים ממושכים, ריצה, התגברות על מכשולים וכדומה. כאן מוכרח הפרט להוכיח את כוחו בתוך ההמון. אולם, אם בשביל יחידות גדולות יותר יבחרו תרגילים, שבהם נעלם הפרט בתוך ההמון, הרי הוא מקבל אופי של אצלמונות, שהיא המקור לכל חוסר אחריות וחוסר משמעת. תרגילים בחבורות גדולות יותר יש להן ערך משמעותי רק במציאות של חברי-מפקחים מספיק, היכול לבקר אף את המגרעת הקטנה ביותר של היחיד.

העול שהמשמעת מטילה ניתן לשינויים רבים. בסערת ההתקפה המשמעת קלה וגמישה יותר, בקרב ההתגוננות העקשנית הרי היא נקשה וכובלת יותר. אבל כל אלה הם הבדלי-צורה ומידה, אך מהותה קיימת תמיד: הרי היא הצטרפות היחיד במיטב כוחותיו אל הכלל. משום כך אין המשמעת האמיתית מדכאה את הערכים האישיים, כי אם מטפחת אותם.

ד"ר זאב וילנאי

פעולות הגדודים העבריים בארץ-ישראל בשנת 1918

באביב שנת 1918 הגיעו למצרים שני גדודים (בטליונים) עבריים והצטרפו אל הצבא הבריטי שנועד לחזית הארץ-ישראלית. אלה היו - הגדוד ה-38 וה-39 של קלעי המלך. הראשון בא ב-1 במרס והשני בסוף אפריל. הגדוד ה-38 היה מורכב ממתנדבים יהודים מאנגליה, רובם מיוצאי מזרח אירופה. מפקדו היה הקולונל פטרסון. הגדוד ה-39, אף הוא של מתנדבים, בא מאמריקה. ומפקדו היה הקולונל הנהודי מרגולין. הגדוד העברי הראשון, ה-38, עלה בראשית יוני לארץ. הוא בא ברכבת ללוד ומפה עבר לחנות בצריפין (סרפנד). בה רוכזו הגדודים השונים לפני השלחם אל החזית. קו החזית נמשך אז צפונה מיפתחל אביב - לירושלים, ומשם ירד אל ערבות יריחו. ב 9 ביוני 1918 יצאו אנשי הגדוד ברגל אל החזית. מצריפין פנו בכביש העולה לירושלים, והגיעו ביום הראשון עד הכפר הערבי קבאב. למחרת המשיכו בדרכם, וסרו מהכביש מזרח, ונכנסו אל עמק ג'לון, הידוע מראשית כיבוש הארץ ע"י שבטי ישראל בימי יהושע בן-נון. וגם ממלחמת השחרור של יהודה המכבי. אותו יום התקדמו על פני עמק אילון עד הכפר הערבי בית-נובה. למחרת

פנה הגדוד העברי יותר צפונה אל הכפר חרבתא בני-חאריית ועלה על הרי השומרון ובא ב־12 בינוני אל הכפר הערבי הקטן אוס־א־סופה. שהיה קרוב לקו החזית. פה חנה הגדוד ימים אחדים. בשבת 15 ביוני, בשעת התפילה, הופצצו החיילים המתפללים מתוך החזית התורכית, וכך בא הגדוד לראשונה במגע ישיר עם הלוחמים. מהכפר אוס־א־סופה העבר הבטליון קצת יותר צפונה, לתוך קו החזית הבריטית אל מול התורכים. קו החזית שהופקד בידי החילים היהודים נמתח על פני הרי השומרון, צפונית לירושלים, למן הכפר סַנְגִ'ל, השוכן בצד הדרך אל שכם, ומשם מערבה אל הכפר הערבי גִ'לְגִ'ולִיה הנמצא במקומה של העיר התנכית גלגל. פה הומלך שאול למלך על ישראל: "ויאמר שמואל אל העם, לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה, וילכו כל העם הגלגל וימליכו שם את שאול". הכפר גִ'לְגִ'ולִיה שוכן על ראש הר, ברום של 744 מטרים מעל פני ים התיכון. מכאן נמשך הקו מעבר לבקעה קטנה, אל הכפר הערבי הקטן עבואן – 594 מטרים מעל פני הים. הגדוד העברי הופקד על קו החזית המשתרע בין שלושת הכפרים הללו לאורך 5 ק"מ בערך. הסביבה היא הררית, רבת גיאיות וערוצים, מורדות תלולים ומסולעים, וחפירות ההגנה של התורכים היו קרובות. החיילים היהודים שמרו על החזית הזאת כמעט במשך ששה שבועות. ב־9 באבגוסט הועבר הגדוד מרמות השומרון הקרירות, המתרוממות יותר מ־700 מטר מעל פני ים התיכון, אל ערבות יריחו החמות, השקועות יותר מ־370 מטרים מתחת לפני ים התיכון. ב־15 בספטמבר בא אל ערבות יריחו גם הגדוד העברי השני, הבטליון ה־39 של קלעי המלך. הנוף הנהדר, בו חנו הגדודים העברים, מפורסם בתולדות הארץ. בקרבתם העיר יריחו, מרחוק נשקף הר נבו – מעמד משה רבנו. לאורך הערבה מתפתל הירדן ועליו המעברות, המפורסמות במלחמות העבר. מזרחה נראו הרי הגלעד מולדת אליהו הנביא... דרומה – חופי ים המלח שמימי מכסיפים כמראה. על חופו המערבי של הים מתרומם ההר התלול שעליו שרידי מצדה – המבצר האחרון לבני יהודה במלחמתם עם הרומאים.

קו החזית נמשך לאורך הירדן, ממקום נפילתו לים־המלח עד לנקודה שנמצאה במרחק של 5–6 קילומטר מצפון ליריחו. מנקודה זו נסבה החזית מערבה ועלתה למעלות הרי השומרון. כאן עמד חיל התורכים והגרמנים ששמר על מעברות הירדן ועל מבואות ההרים אל עבר הירדן המזרחי. אמנם, עוד קודם, בשעת כיבוש יהודה וירושלים (9 בדצמבר 1917) פרצו הגדודים הבריטיים אל עבר הירדן המזרחי, ובחדשי מרץ–אפריל 1918, כבשו את העיר סֶלַס וכמעט גם את רבת־עמון. אולם אחרי זמן קצר נאלצו לסגת אחור אל ערבות יריחו, ופה נוצרה החזית. בערבות יריחו חנו גדודים בריטים אחדים. שנקראו על שם הגנרל שהופקד עליהם: צבא צִיטור. הגנרל צִיטור היה בן זילנדיה החדשה והצטרף אל הצבא הבריטי מראשית פעולותיו בסעיה. אל צבא צִיטור צורפו גם שני הבטליונים העברים. הבטליון ה־38 הופקד על קו החזית, שנמשך בערבות אשר מצפון יריחו, על פני גבעות קלחות, בצדי ואדי הנקרא בערבית: אלמלחה – נחל המלחה (בגלל אדמתו ומימיו המלוחים). הבטליון השני, 39, חנה מערביה יותר, בצדי ואדי אלעוג'ה. היינו הנחל העקום, (היורד בעקלקלות מהרי השומרון אל מי הירדן). במפות הרשמיות של המלחמה מצוינות עמדות הבטליונים העברים בשם הרשמי, או בשם הכללי "גדודים יהודים". גם במפת ריגול, שנמצאה אצל הגרמנים, ובה מסומנים הגדודים הבריטיים ועמדותיהם ב־17 בספטמבר 1918, נזכרים שני הבטליונים העברים. החיילים היהודים עשו כל הזמן בחפירות ההגנה. מזג האוויר בחדשי הקיץ החמים ביותר היה קשה, ובפרט בערבה

שוממה, שבה מתחוללות לפרקים סופות אבק, וענני יתושים וזבובים מרחפים באויר. בראשית ספטמבר 1918 התחילה המפקדה הבריטית העליונה להתכונן להתקפה חזקה לאורך כל החזית התורכית-הגרמנית. לקראת כיבוש השומרון והגליל. ב־19 לחודש הבקיעו הגדודים השונים את החזית התורכית בשומרון והתפרצו צפונית לעמק יזרעאל ולגליל. גם הגדודים של צבא צ'יטור, בערבות יריחו, התחילו להתפרץ אל מעברות הירדן, כלפי עבר הירדן המזרחי. בחצות הלילה, אור ל־22 בספטמבר, התחילו החיילים היהודים של הבטליון 38, יחד עם גדודים אחרים, להתקדם לקראת הירדן. ב־3 לפנות בוקר כבשו, אחרי התנגשות קשה עם התורכים, את מעבר הירדן. הנקרא בערבית אום א־שרט, הנמצא עכשיו מצפון לגשר אלנבי. היהודים תפסו את עמדות התורכים והתחילו להתקדם על פני בקעת הירדן המזרחית.

שני הגדודים העברים, שפעמים היו נקראים ע"ש מפקדם הכללי פטרסון בשם שדרת פטרסון, התקדמו יחד עם שאר הגדודים, בדרך העולה אל סלט השוכנת בין ההרים, כנראה, במקומה של רמות-גלעד התנ"כית. הדרך אל סלט עוברת על פני תל קטן הנקרא נימרין. כאן שכנה לפנים העיר בית-גמרה של שבט בני גד. מלוגה של חיילים יהודים נשארה לחנות על תל נימרין, שבו רוכזו אלפי שבויים תורכים וגרמנים. על חיילים יהודים הוטל לשמור על השבויים ולהובילם ליריחו. צבא הגנרל צ'יטור והגדודים העברים בכלל, התקרבו לסלט, שהיתה אז העיר החשובה ביותר בעבר הירדן. בה חנה המטה התורכי הראשי שהופקד על כל עבר הירדן המזרחי. עד היום מוטל בצד הכביש תוחה גדול הפוך על פיו, שהציק בשעתו הרבה לעמדות הבריטים בערבת הירדן. תוחה זה כונה בדרך הלצה בשם "גברת יריחו" (כאנגלית: ג'ריחו ג'ין).

הגדודים הבריטים כבשו את הדרך לסלט, המתפתלת בערוץ צר בין ההרים. בצד הדרך הזאת זורם הנהר מ־גמריס. הבטליון ה־38 של קלעי המלך הופקד על הגנת הגשר הנטוי על מ־גמריס ועל הדרך עד גשר אלנבי. הבטליון ה־39 התקדם יחד עם גדודים אחרים עד סלט, ושם מצור עליה. הבטליון הזה השתתף באורח פעיל מאד בכיבושה של סלט. אחרי כיבוש העיר הופקד הגדוד ה־39 לשמור עליה ועל כל סביבתה. מפקדו, הקולונל מרגולין, היה מושלה הצבאי של העיר. חיילי שני הבטליונים שמרו לאורך כל הדרך מסלט אל גשר אלנבי, מרחק של 35 ק"מ, ובמדרון של 1170 מטר בערך. לדרך זו היה ערך רב בשביל תנועת הצבא אל עבר-הירדן המזרחי וסיום כיבושו. במפות הרשמיות של הכיבוש מסומנות עמדות הגדודים העברים ודרך התקדמותם בעבר הירדן המזרחי.

פעולתם של חיילי הבטליונים העברים מובאת בדין-וחשבון הרשמי של הכיבוש, שמסר המפקד הכללי הלורד אלנבי. כיבוש אום א־שרט בעבר הירדן נזכר לשבח בהודעה הרשמית, לאמור: "ב־22 בספטמבר תפס בטליון קלעי המלך 38 את מעבר אום א־שרט שעל הירדן". במכתב מיוחד אל מפקד הבטליון אישר אלנבי את הסגולות הצבאיות שגילו החיילים מהבטליונים העברים. גם הגנרל צ'יטור הביע את תודתו לגדודים העברים על הצטיינותם ועבודתם הטובה בפריצת החזית התורכית ובהכשרת הדרך אל עבר הירדן המזרחי.

בראשית שנת 1918, אחרי כיבוש ארץ יהודה וירושלים, קמה בארץ, בקרב הציבור היהודי שהיה אז קטן - כ־50 אלף נפש כולו - תנועת התנדבות לצבא הבריטי. פועלים מהעיר ומהכפר, מורים ותלמידיהם, פקידים ואכרים, הצטרפו לתנועה הזאת. באופן רשמי התחילה תנועת ההתנדבות הזאת בארץ-ישראל ב־10 ביוני 1918.

בישוב פורסם קול קורא אל הצעירים, בוז הלשון: „שמע ישראל! הקשב לקול לבבך! כלום לא הגיעה עכשיו השעה לכבוש את ארצנו ולהבטיח את כיבושה לעיני כל העולם? – הקשב לקול בינתך! כלום אנגלים ילחמו כאן לעינינו, ואנחנו נשב בבתינו, עד אשר יחזירו לנו את הארץ אשר גאלו בדמם? – הקשב! מה אומר לך רגש כבודך? – האם יכולים אנו לקבל ממשחררינו, המשחררים האמיתים, מתנת דמים, מתנת דמים כזו, מבלי להקריב יחד עמם את חייו? – דם אבותינו הקבורים, שחיו לפני אלפים שנה, ודם האנגלים, הנלחמים היום למעננו, דם קדושים צועק אלינו מן האדמה הזאת – התנדבו לצבא! נצא אל שדה המלחמה עם משחררינו יחד, לאדוני התשועה! חזקו ואמצו!”

למעלה מאלף מתנדבים נרשמו אז לגדוד העברי הארץ-ישראלי. ביום כ"ג תמוז תרע"ח (9 יולי 1918) נמסר הדגל העברי באופן חגיגי למתנדבים. בטליון מיוחד הוקם ממתנדבי ארץ-ישראל, שנקרא בשמו הרשמי: „40, קלעי המלך“, מפקדו הראשון היה קולונל סקוט. חיילי הגדודים העברים לבשו מדים כשל שאר החיילים הבריטים של גדודי החיל הרגלי. על כובעם היה ציץ מיוחד, הסימן של קלעי המלך, פצצה ועליה להבה מתלקחת. החיילים היהודים נבדלו רק בסימן אחד: מגן דוד כחול שהיה תפור בצדי שרווליהם, במורד הכתף. עם יצירת הגדוד הארץ-ישראלי הגיע מספר החיילים ביחידות יהודיות עד 6,000 נפש. לפי הארצות: 34% מאמריקה, 30% מארץ-ישראל, 28% מאנגליה, 6% מקנדה, אחוז אחד מארגנטינה, ואחוז אחד מתורכיה (יהודים מהצבא התורכי שנלקחו בשבי על ידי הבריטים ונכנסו אחר כך לשירות הגדוד העברי). מלבד החיילים בגדודים העברים היו הרבה אנשי צבא יהודים פורים בגדודים בריטיים שונים, שפעלו בחזית הארץ-ישראלית. מעידות על כך המצבות המסומנות במגן-דוד, הנצבות בבתי-הקברות הצבאיים בארץ. יותר מ-2000 מתנדבים מאמריקה לא הספיקו להגיע לחזית הארץ-ישראלית בזמן. במיניס-טריון המלחמה היה רצון להקים מהגדודים העברים בריגדה מיוחדת, אולם נסיות אנטי-ציוניות בקרב חוגים מקידותיים מסוימים הכשילו את התכנית הזאת.

מתנדבי ארץ-ישראל לא הספיקו להשתתף בשדה המלחמה (בסוף אוקטובר הוכרו על שביתת נשק בין בעלי הכרית ותורכיה), והם מלאו תפקידים אחרים. תחילה שמרו במצרים על אלפי שבויים שנאספו בחזית הארץ ישראלית. אחר כך, בראשית דצמבר 1918, הועבר הגדוד העברי אל לוד, לחנות בין צריפין ובין המושבה באר-יעקב. משם הועבר בקיץ 1919 אל רפיה, על גבול מדבר סיני. פלוגות הגדוד שמרו על מסילת הברזל הראשית ועל תחנותיה במדבר סיני, לשמירה זו היה ערך באותם הימים, כשפרצו מהומות חזקות כנגד הבריטים במצרים. מרפה העבר הגדוד אל חיפה. כאן חנה במערב העיר, לצלעות הכרמל, בצל חורשת זיתים גדולה – במקום השכונה „קרית אליהו“ כיום. חיילי הגדוד שמרו על אוצרות המזון לצרכי הצבא והיו מלווים את רכבות המזון והנשק אל מרכזי הצבא בארץ ובסוריה.

אחרי שביתת הנשק התחילו החיילים היהודים מהבטליונים 38 ו-39 להתפור. רובם חזרו אל הארצות שבאו משם, המעטים שנשארו בארץ הצטרפו אל הבטליון הארץ-ישראלי, ובדצמבר 1919 נוצר מכל שלושת הגדודים גדוד אחד שנקרא בשם מיוחד: „גדוד ראשון ליהודה“. מפקדם היה הקולונל היהודי מרגולין. במקום הסימן הצבאי הבריטי, פצצה בוערת, ניתן עכשיו על כובעי החיילים סימן עברי מיוחד –

* עוד כ-800–700 ארץ-ישראלים (מאנשי גדוד נהגי-הפרדות ומפילטי הארץ במצרים) התנדבו לגדודים העברים האחרים והשתתפו אתם בכבוש הארץ.

מגורה, ועל בסיסה המלה העברית: קדימה. על השרוולים נשאר מגן דוד כחול. הגדוד חנה במחנה אוהלים בסביבת לוד, ליד צריפין. מפה נשלחו פלוגות לשמירת רשת מטילת הברזל של הארץ. בכל תחנה היו חונים חיילים אחדים. לזמן-מה עברה הגדוד אל ערבות יריחו, לשמור על מעברות הירדן.

בארץ היה קיים אז שלטון צבאי, שרוב אנשיו התייחסו בחשדנות אל המפעל הציוני בארץ, וממילא גם אל הגדוד: הם השתדלו לשים כל מיני מכשולים על דרכו, ולצמצם את שטח פעולותיו. באביב 1920 עברה הארץ לרשות השלטון האזרחי, והרברט סמואל היה נציבה העליון. רוב חיילי הגדודים השתחררו בינתיים, ורק פלוגה קטנה נשארה, כגרעין לגיוס טירונים חדשים לגדוד. פלוגה קטנה זו בת כמה עשרות, הוסיפה לחנות בצריפין. כשפרצו ב'1 למאי 1921 המאורעות ביפו, ויהודים רבים נהרגו שם באכזריות, יצאה פלוגה קטנה זו, ובראשה המפקד מרגולין, אל תל-אביב לעזרת הישוב, בלי נטילת רשות מהמפקדה הבריטית. הדבר עורר את חמת אנשי הממשלה. מתנגדי הגדוד בין פקידי השלטון טענו, כי החיילים היהודים לא הוכיחו מידת משמעת מספיקה, וזה אשר גרם להתמרמרות יתירה בקרב הערבים אחרי מאורעות יפו גמנתה ועדה מיוחדת לחקירת סיבת המאורעות, ובראשה ישב זקן השופטים בארץ בעת ההיא, תומס היקראפט. הועדה הזאת דרשה לפזר את הגדוד העברי. וכך בא בסוף 1921 הקץ ליחידות הצבאיות העבריות, שמלאו תפקיד בכיבוש הארץ ופתחו פרק רב-ענין בתולדות ארץ-ישראל העברית החדשה.

לפני שנים אחדות הובאו לארץ דגלי הגדודים העבריים, והופקדו לשמירה בבית-הכנסת הגדול "החורבה", אשר בירושלים העתיקה. כן הובאו ספר התורה והפרוכת, שהיו מלווים את הגדוד העברי מהחזית בהרי השומרון דרך ערבות יריחו ועד סלט בעבר הירדן. ספר התורה הזה שמור עכשיו בספריה הלאומית בירושלים. החיילים המשוחררים שנשארו בארץ שאפו להתישבות חקלאית. הממשלה הציעה להם מקומות שונים בארץ. נסיון התישבות נעשה בתל-ערד, בסביבות חברון. אולם נסיון זה שתלו בו תקוות רבות, לא הצליח. אגודת החיילים המשוחררים השקיעו עמל רב בדאגות ההתישבות, עד שבאה קרן הקימת לישראל והפרישה חלק מאדמתה בעמק חפר להקמת כפר מיוחד להם. הכפר, שנוסד בראשית 1932, נקרא אביחיל, להעיד על החיילים העברים שהתישבו בו. כפר אביחיל מסמל את שאיפתם של החיילים העברים: לא צחצוח חרבות, אלא חיי עבודה בארץ. קבוצה ניכרת מהחיילים המשוחררים התישבה במושב באר-טוביה, כשהוקם מחדש אחרי מאורעות 1929.